

19. tétel

Könyvtár fogalma, típusai, szolgáltatásai

Mi a könyvtár definíciója? Ismertesse a könyvtárak főbb feladatait, típusait! Milyen rendszer szerint csoportosítják a könyvtárakat? Melyek a könyvtárak főbb szolgáltatásai és terei? Mi a könyvtártípusok jellemző gyűjtőköre? Miért különleges a nemzeti könyvtár?

A könyvtár dokumentumok tárolására és közreadására szolgáló intézmény. Kezdetben ezek a dokumentumok többnyire könyvek voltak, így az elnevezés is (könyvek tára = könyvtár) innen ered. Mára a gyűjtendő, illetve közreadható dokumentumok típusa kibővült:

- könyv,
- folyóirat,
- kézirat,
- fotó,
- térkép,
- alkalmi és periodikus nyomtatvány,
- e-book,
- hanglemez,
- egyéb elektronikus kiadvány stb.

✓ 1 PONT

Más megközelítésben a könyvtár egy olyan intézmény, amely folyamatosan bővíti, frissíti a dokumentumokból álló gyűjteményét, valamint a rendelkezésre álló állományokba betekintést enged.

A könyvtár társadalmi hatása lehet:

- kutatás-fejlesztés,
- oktatás,
- (élethosszig tartó) tanulás,
- szórakoztatás.

✓ 1 PONT

Az egyes könyvtártípusok abban is különböznek egymástól, hogy melyik tevékenységi körre helyezik a hangsúlyt.

Hagyományosan a könyvtár a könyvek, folyóiratok, periodikák, a papíralapú dokumentumok és nyomtatványok gyűjtésével foglalkozik, továbbá rendszerezi, katalogizálja, tárolja és kérésre vissza is keresi ezeket. Napjainkban az elektronika és az

informatika térnyerése miatt a dokumentumok nem csak papíralapúak lehetnek, sok helyen vannak filmek, hanglemezek, magnószalagok és -kazetták is.

✓ 1 PONT

Összesítve a könyvtár olyan intézmény, mely a könyvek, folyóiratok, általában a papíralapú dokumentumok és nyomtatványok gyűjtésével, rendszerezésével, feldolgozásával, tárolásával és visszakeresésével foglalkozik.

✓ 1 PONT

Részletesebben:

- **Számbavétel:** Adott területen fellelhető dokumentumok rendszerezése. Legfőbb eszköze a bibliográfia, amely lehet általános vagy szakmai jellegű. A gyűjtőkör lehet teljes, vagy válogatott, egyetemes, nemzeti vagy regionális. A feldolgozási mód szerint vannak betűrendes, tárgyi, kulcsszavas, kronologikus, illetve földrajzi elrendezésű bibliográfiák is.
- **Gyűjtés:** A dokumentumok példányainak megvásárlása. Ebben kiemelten fontos az egyes könyvtárak közötti együttműködés. Pl. a kisebb érdeklődésre számot tartó művekből nem kell minden alkönyvtárnak beszerezni egy-egy példányt, de a fontosabb, népszerűbb kiadványokból akár több példányt is érdemes tárolni egy-egy helyen. A legtöbb könyvtár gyűjtési szabályzata tartalmazza, hogy az adott könyvtár mit és hogyan gyűjt.
- **Megőrzés:** A gyűjtéssel együttműködő tevékenység, amely során az állomány fizikai állagának megővését végzik. Különös gondot kell fordítani az elektronikus dokumentumok időtálló megőrzésére, mert idővel változhat az adathordozók tárolhatósága, minősége, formája stb.
- **Szolgáltatás:** Lehet kölcsönzés, csak helyben olvasás, könyvtárközi kölcsönzés, másolat készítése, zárt körű könyvtár (csak kutatóknak). A legtöbb könyvtár ma már internetkapcsolattal is rendelkezik, így egyszerűbb a könyvtári szolgáltatások igénybevétele.

✓ 2 PONT

A könyvtárak típusai:

- **Fenntartó szerint:** Lehet állami, magán fenntartású, egyházi, önkormányzati, iskolai, egyetemi stb.
- **Működési területe szerint:** Lehet nyilvános vagy közkönyvtár, tudományos vagy szakkönyvtár, nemzeti könyvtár.

✓ 1 PONT

Nyilvános könyvtár: Az éves beiratkozási díj ellenében bárki szabadon használhatja. A nyilvános könyvtárban szakképzett könyvtáros segít az olvasóknak pl. a keresett könyvek megtalálásában vagy az anyaggyűjtésben. A könyvtár olvasóterme olyan helyiség, ahol olvasni is lehet.

Közkönyvtár: Általában olyan nyilvános könyvtár, amely a fenntartó önkormányzat területéről, illetve érdekeltségeiről gyűjt anyagot, helyismereti adatokat és dokumentumokat, melyeket rendszerez és kérésre ezekbe betekintést enged, információkat is szolgáltat. Általában vannak szabadon kölcsönözhető könyvei is. Kisebbségi településeken az iskolai és a helyi könyvtár egyben közkönyvtár is.

✓ 1 PONT

■ **Iskolai, egyetemi könyvtár:** Az adott oktatási intézményre jellemző dokumentumtípusok gyűjtőhelye. A helyi oktatási igények kiszolgálása mellett a kutatási és információkeresési munkákat is támogatja.

■ **Tudományos vagy szakkönyvtár:** Egy adott vagy néhány tudományterület anyagait gyűjtő speciális könyvtár. Jellemzően könyvtárközi kölcsönzéssel is foglalkozik. Általában nem nyilvános, mert elsősorban a szakmai kutatást támogatja. Sokszor az egyetemi könyvtárral azonos épületben, annak részlegeként működik.

■ **Nemzeti könyvtár:** Feladata egy adott ország vagy nemzet minden dokumentumának gyűjtése, illetve rendszerezése. Információt gyűjt és ad a könyvtári rendszer más tagjainak. A legtöbb nemzeti könyvtárba a kiadók automatikusan beküldik minden kiadványukból az ún. köteles példányt. Hazánkban az Országos Széchényi Könyvtár gyűjti a köteles példányokat, melyek száma a kiadvány jellegétől függően 2-6 db.

✓ 2 PONT

A könyvtár főbb terei:

■ **Szabadpolcos terület:** Az olvasók szabadon hozzáférhetnek a polcokon lévő kiadványokhoz. Ezen a helyen a dokumentumok sérülhetnek, a helyük sem rögzített.

■ **Raktár:** Az olvasóktól elzárt, csak a könyvtárosok által látogatható részleg. Az raktárban megtalálható könyveket a könyvtár katalógusa tartalmazza.

■ **Csak helyben olvasásra:** Az ilyen jelzésű kiadványok, általában értékesek vagy nagyméretűek stb. ezért nem vihetők el a könyvtár területéről, de olvasásuk, tanulmányozásuk a könyvtár olvasótermében lehetséges.

✓ 1 PONT

Egy könyvtár gyűjtőköre az az egy vagy több terület, amelyhez tartozó kiadványokat rendszeresen beszerzi. A gyűjtőkört alapvetően a könyvtár jellege, illetve olvasóinak érdeklődése szabja meg.

✓ 1 PONT

KIEGÉSZÍTŐ KÉRDÉSEK

■ Mennyire változtatta meg az internet széleskörű elterjedése a könyvtárak hagyományos szerepét?

> Alapjaiban rendítette meg. Az interneten szinte minden információ egyszerűen és gyorsan megtalálható. Ezzel a könyvtárak nehezen tudnak versenyezni, ezért gyökeresen meg kell újulniuk, hogy továbbra is működőképesek maradhassanak.

■ Mennyiben más az elektronikus dokumentumok (pl. e-book, hanglemez, film) kezelése, mint a hagyományos, papír alapúaké?

> Nem sokban különbözik a kezelés, de az elektronikus adathordozókat sok könyvtárban csak helyben lehet megnézni/meghallgatni. A szerzői jogi problémák miatt az elektronikus dokumentumokról tilos másolatot készíteni.